

Samverkansplan ensamkommande barn som försvinner

Regional plan för ett tryggt mottagande och
samordnade insatser avseende ensamkommande
barn som försvinner i Gävleborgs län

Länsstyrelsen Gävleborg

Titel: Samverkansplan ensamkommande barn som försvinner

Författare: Emanuel Hort

Foto: Mostphoto

Diariennr: 8384-2018

Rapportnr: 2018:19

ISSN-nr: 0284-5954

Samverkansplan ensamkommande barn som försvinner

Regional plan för ett tryggt mottagande
och samordnade insatser avseende
ensamkommande barn som försvinner
i Gävleborgs län.

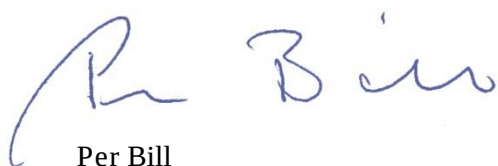
Länsstyrelsen
Gävleborg

Förord

Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Alla barn har dock inte samma förutsättningar. Ensamkommande flickor och pojkar på flykt befinner sig på många sätt i en utsatt situation, åtskilda från sina familjer i ett främmande land. För många av dessa barn och ungdomar har mottagandet i Sverige fungerat väl, men många kan också konstateras ha avvikit och fallit ur samhällets skyddsnät. För ensamkommande barn och ungdomar att leva som försvunna innebär en stor utsatthet och risk för exploatering, samtidigt som det också riskerar att bidra till framväxten av ett skuggsamhälle.

Ensamkommande barn som försvinner är ett komplext samhällsproblem som berör många aktörer, och kan bara bemötas med gemensamma krafter. För att öka skyddet runt barnen och säkerställa att deras mänskliga rättigheter tillgodoses behöver alla som möter dem i sin yrkesroll eller i sitt ideella engagemang se sin roll i det övergripande målet – ett väl fungerande mottagandet för de barn som kommer till Sverige på flykt, åtskilda från sina familjer. Den här samverkansplanen vänder sig till dig som i din tjänst eller genom ditt ideella engagemang möter ensamkommande barn och unga. Förhoppningen är att planen ska hjälpa till att tydliggöra hur samverkan i länet kan stärkas när det gäller att förebygga att barn försvinner, men också främja ett mer samordnat agerande när ett barn avviker eller när ett försvunnet barn påträffas igen. Samverkansplanen erbjuder konkreta arbetssätt, rutiner och checklistor. I planen finns även konkreta tips på hur du som möter ensamkommande barn kan agera och vart du eller barnet kan vända er för mer information och stöd.

Gävle 2018-11-12

Per Bill

Landshövding i Gävleborgs län

Innehållsförteckning

Förord	2
Inledning	5
Uppdrag	5
Arbetet i Gävleborgs län	6
Barnets rättigheter	7
Definitioner	8
Olika aktörers roller i mottagandet	9
Sekretess och anmälningsplikt	11
Kunskapsläge	13
Problembeskrivning	13
Allmänförebyggande insatser	16
Att identifiera riskfaktorer och bemöta dessa	17
Regionala rutiner för Gävleborgs län	24
Del 1. Rutiner för att förebygga försvinnanden	25
Del 2. Rutiner för när ett barn avviker	34
Del 3. Rutiner för när ett barn påträffas	36
Kontaktuppgifter och stödmaterial	38
Kontaktlista för barn och unga som behöver stöd	38
Övriga kontakter	39
Tillgängligt stödmaterial	40
Referenser	41

Inledning

Barn på flykt utan sina föräldrar befinner sig i en mycket utsatt situation, vilket fordrar särskilda insatser och ett väl genomtänkt skyddssystem i mottagarlandet. Sverige har genom barnkonventionen åtagit sig att skydda alla barn som befinner sig i landet, oavsett legal status. FN:s kommitté för barnets rättigheter kritiserade Sverige i sin granskning 2015 för att många ensamkommande barn försvinner och pekade specifikt på bristande utredningar såväl som bristande åtgärder när ett försvinnande konstaterats.¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter har förordat effektivare åtgärder för att öka skyddet för dessa barn.

Denna samverkansplan syftar till att minimera försvinnanden av ensamkommande barn i Gävleborgs län, stärka ett väl samordnat agerande när ett barn försvinner samt bidra till att de försvunna barn som påträffas kan få sina behov tillgodosedda på bästa möjliga vis. Ambitionen är att dokumentet också på ett mer generellt plan ska kunna fungera vägledande i utformningen av ett mottagande som är så tryggt som möjligt för de ensamkommande barn som kommer till länet. Till stor del är det samma typ av riskfaktorer och skyddsåtgärder som är relevanta såväl i relation till försvinnanden som när det gäller att motverka till exempel missbruk, psykisk ohälsa och skolfrånvaro.

Samverkansplanen kan lämpligtvis användas vid introduktion av nyanställd personal, rekrytering av nya familjehem eller vid placering i extern boendeverksamhet. Den kan med fördel också användas som utgångspunkt för närmare samverkansdialog på det lokala planet om vem som ansvarar för vad när det gäller mottagandet av ensamkommande barn och unga i den egna kommunen.

Uppdrag

Länsstyrelserna fick i januari 2016 ett regeringsuppdrag att genomföra en nationell kartläggning av ensamkommande barn som försvinner, analysera och föreslå åtgärder för att förebygga att ensamkommande barn försvinner, samt sprida resultat och metoder till myndigheter, kommuner, landsting och andra berörda aktörer. Den nationella kartläggningen som genomfördes av Länsstyrelsen i Stockholm (Rapport 2016:25) var ett första steg för att skapa en helhetsbild av varför barn försvinner och vilka åtgärder som behöver vidtas för att förhindra detta.

Under 2017 arbetade länsstyrelserna vidare med att sprida de resultat och metoder som tagits fram på nationell nivå. Som en fortsättning på detta arbete kom även ett uppdrag i 2018-års regleringsbrev att ”ta fram enhetliga regionala rutiner för arbetet med ensamkommande barn som försvinner”. Rutinerna för Gävleborgs län redovisas i denna samverkansplan.

¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter (2015) *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport*.

Den regionala samverkansplanen är tänkt att fungera som ett praktiskt användbart dokument som kan användas av alla som i någon form träffar ett ensamkommande barn, oavsett om det är i tjänsten eller genom ett ideellt engagemang. Samverkansplanen är avsedd att stärka det förebyggande arbetet, men ska också kunna fungera som stöd när ett ensamkommande barn har avvikit eller när ett tidigare avvikt barn återfinns.

Arbetet i Gävleborgs län

Länsstyrelsen i Gävleborg tog under hösten 2017 fram en regional kartläggning av frågan om ensamkommande barn som försvinner i länet. Rapporten lanserades på en konferens i oktober 2017. Bilden av problematiken med försvinnanden av ensamkommande barn i Gävleborgs län har också förstärkts genom uppgifter från kommunerna inhämtade i januari 2018.

Under 2018 har Länsstyrelsen tillsatt en regional samverkansgrupp med syfte att ta fram detta regionala rutindokument. Representerade aktörer i gruppen har varit:

- Migrationsverket (Mottagningsenheten Uppsala)
- Migrationsverket (samordnare människohandel region Mitt)
- Polisen
- Rädda Barnen
- Region Gävleborg
- Gymnasieskolan (Polhemsgymnasiet)
- Socialtjänstens myndighetsutövning (Socialtjänst Gävle)
- Kommunal HVB-verksamhet (Pangea, Sandviken)
- Överförmyndarenhet (Bollnäs)
- Socialjouren Gävleborg
- Regionkoordinator prostitution och människohandel
- Länsstyrelsen Gävleborg

Förankring av de framtagna rutinerna har skett genom inhämtande av synpunkter från länsnätverk inom mottagandet av ensamkommande barn och unga under arbetets gång samt genom slutremiss. Inhämtande av synpunkter under arbetets gång har skett från berörda länsnätverk inom mottagandet av ensamkommande barn, socialchefsnätverk, överförmyndarnätverk samt spetskompetensgrupp prostitution och människohandel.

Slutremiss har gått ut till följande aktörer: Socialchefsnätverk, Skolchefsnätverk, Referensgrupp EKB, Överförmyndarnätverk, Migrationsverket, Polisen, Rädda Barnen samt Spetskompetensgrupp prostitution och människohandel.

Länsstyrelsen ansvarar för uppföljning och eventuella revideringar av planen. Länsstyrelsen ansvarar även för att sprida och informera om planen, medan varje samverkanspart ansvarar för att planen blir känd och implementerad i den egna organisationen.

Barnets rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter innehåller särskilda bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn under arton år. Den är ett rättsligt bindande internationellt avtal som slår fast att barn är individer med egna rättigheter. I svensk lagstiftning syns barnkonventionens artiklar till exempel i socialtjänstlagens skrivningar om barnets bästa och om barnets rätt till delaktighet och att göra sin röst hörd. Från år 2020 har riksdagen beslutat att barnkonventionen i sin helhet ska få ökad status genom att inkorporeras som svensk lag.

Barn och unga som kommer till Sverige utan sina vårdnadshavare har samma rättigheter och omfattas i grunden av samma regelverk som andra minderåriga som av olika skäl inte kan bo med sina föräldrar. Genom att se barnen som rättighetsbärare kan offentliga aktörer och frivilligorganisationer i länet arbeta för att minska deras utsatthet och tillsammans med de unga främja och förebygga avvikelser och försvinnanden. Hela den offentliga sektorn och dess anställda ska respektera, skydda och arbeta för att uppfylla konventionen.

I barnkonventionen finns fyra grundprinciper som ska ingå som en naturlig del i alla beslut och åtgärder som rör barn:

Alla barn har samma rättigheter och lika värde, inget barn får diskrimineras (artikel 2)

Denna artikel innebär att barnets rättigheter ska gälla lika för samtliga barn utan åtskillnad. Rättigheterna ska vara desamma för alla barn oavsett exempelvis kön, språk, religion, handikapp eller nationellt ursprung. Artikel 2 innebär också att alla barn i högsta möjliga grad ska skyddas från diskriminering. Principen om alla barns lika värde och rättigheter hindrar inte, utan kan tvärtom kräva, en differentiering på grundval av olika skyddsbehov som till exempel ålder och kön.

Principen om barnets bästa (artikel 3)

Principen om barnets bästa är ett dynamiskt koncept som kräver att man gör bedömningar anpassade till det specifika sammanhanget. En av de viktigaste delarna i prövningen av barnets bästa är att barnet har rätt att få uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet och få sin åsikt beaktad. Artikel 3 innebär också att staten åtar sig att säkerställa att barnet får det skydd och den omvårdnad barnet behöver för sin välfärd.

Rätten till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6)

Varje barn har en inneboende rätt till livet och konventionsstaterna ska till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Rätten att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som rör barnet självt (artikel 12)

Rätten att uttrycka sin åsikt och få den beaktad innebär att barnet ska ges möjlighet att uttrycka sin åsikt i de frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska tillmätas betydelse i förhållande till dess ålder och mognad. Artikel 12 innebär också ett ansvar att delge barnet den information barnet behöver för att kunna forma och uttrycka en egen åsikt, och att delge informationen på ett sådant sätt att barnet också kan ta den till sig.

Av särskild relevans är också barnkonventionens artikel 22, som ålägger konventionsstaterna att säkerställa att ett barn som söker asyl eller anses som flykting får lämpligt skydd och humanitärt bistånd. Konventionsstaterna ska samarbeta med FN och andra behöriga organisationer för att skydda och bistå ett sådant barn och för att spåra föräldrarna eller andra familjemedlemmar, i syfte att barnet ska kunna återförenas med sin familj. Om föräldrar eller andra familjemedlemmar inte kan påträffas ska barnet ges samma skydd som andra barn som av något skäl berövats sin familjemiljö.

Definitioner

Ensamkommande barn: Ensamkommande barn definieras i lag (1994:137) om mottagande av asylsökande med flera, i 1 § som ”En person under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skild från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt in i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådana ställföreträdare”. Även om samverkansplanen gäller ensamkommande barn, det vill säga personer under 18 år, utesluter inte det att delar av planen även är möjliga att tillämpa i samverkan runt ensamkommande unga som har fyllt 18 år.

Avviken/försvunnen: Begreppet ”avviken” används i första hand för att benämna att barnet lämnat sitt boende och inte går att få kontakt med. Det kan röra sig om barn som av egen vilja håller sig undan kontakt med svenska myndigheter eller barn som förs bort mot sin vilja. Om barnet inte går att få kontakt med och inte påträffats eller kommit tillbaka efter tre månader räknas barnet som ”försvunnet”.

Ankomstkommun/anvisningskommun: Den kommun där barnet ger sig till känna för svenska myndigheter kallas för ankomstkommun. Där bor barnet de första dygnet och får hjälp att lämna in en asylansökan. Efter inlämnad asylansökan fattar Migrationsverket beslut om vilken kommun som barnet ska anvisas till för fortsatt boende och omsorg under asylprocessen. Denna blir barnets anvisningskommun.

Familjehem/nätverkshem: Ett familjehem är en familj som har utretts av socialtjänsten som lämplig att ta emot ett barn eller en ungdom som av olika skäl inte kan bo med sin egen familj. Om barnet har anhöriga inom sitt eget nätverk som har möjlighet och bedöms lämpliga att ansvara för barnets omsorg kan barnet erbjudas möjlighet att bo hos dessa, som då blir ett så kallat nätverkshem. I bägge dessa fall tar socialtjänsten beslut om familjehemsplacering och ansvarar för regelbunden uppföljning av placeringen.

Hem för vård eller boende (HVB)/stödboende: HVB är en verksamhet som på professionell basis tar emot enskilda personer för boende, ibland i kombination med vård eller behandling. Stödboende är en mer självständig boendeform än HVB och är främst tänkt för ungdomar över arton år. Både HVB-hem och stödboende kan drivas av kommun, landsting eller privata företag. För tillsyn över dessa boenden ansvarar Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

Olika aktörers roller i mottagandet

I mottagandet av ensamkommande barn är det en rad olika aktörer involverade, vilket i sig utgör en utmaning när det gäller att skapa ett tryggt och samordnat mottagande av de barn som kommer. Migrationsverket har det övergripande ansvaret för mottagande av ensamkommande barn i Sverige.² Medan Migrationsverket ansvarar för asylprövningen ligger ansvaret för det praktiska mottagandet och den dagliga omsorgen på kommunen och dess olika berörda verksamheter inom socialtjänst, skola och överförmyndarverksamhet.

Migrationsverket

Migrationsverket tar emot och prövar barnets asylansökan. Det innebär att de håller i utredningssamtal med barnet tillsammans med barnets gode man samt dess juridiska ombud. Under asyltiden ansvarar Migrationsverket även för att efterforska barnets familjemedlemmar. Vid ett eventuellt avslag på asylansökan så är det Migrationsverket som utreder förutsättningarna för ett ordnat mottagande i hemlandet. Om barnet samtycker till att återvända reser Migrationsverket tillsammans med barnet och ser till att det blir mottaget av familj, släkt eller ansvariga myndigheter i hemlandet. Barnets ekonomiska bistånd i form av dagersättning enligt lagen om mottagande av asylsökande (LMA) samt särskilda bidrag hanteras också av Migrationsverket. Barnet får sin kommunanvisning av Migrationsverket, som även administrerar kommunens ersättningar.

Socialtjänst och boende

Socialtjänsten ansvarar för att utifrån bestämmelserna i socialtjänstlagen utreda barnets behov och utifrån det fatta beslut om lämpligt boende och eventuella övriga insatser i samråd med barnet själv och god man. Socialtjänsten ansvarar också för att följa upp barnets placering och utreda eventuella behov som kan uppstå under placeringstiden. De är även den aktör som ansvarar för att bedöma barnets behov av skyddsåtgärder vid uppmärksam risk för avvikning eller annan utsatthet. Grunden för det kommunala mottagandet av ensamkommande barn är att alla barn som vistas i Sverige så långt möjligt ska omfattas av samma sociala omvårdnadssystem.³

För ensamkommande barn anordnas boende genom socialtjänsten. Det kan vara på ett HVB-hem, stödboende eller i ett familjehem/nätverkshem. Oavsett boendeform så är det boendepersonal eller familjehemmet som är ansvariga för barnets dagliga omsorg och kan därför vara den som har bäst bild av barnets vardagliga liv. Eftersom boendet har sitt uppdrag från socialtjänsten har socialtjänsten ett övergripande ansvar för barnets omsorg.

Överförmyndare och god man

Överförmyndaren utser gode män till asylsökande ensamkommande barn, då dessa barn inte har någon vårdnadshavare i landet som kan bevaka barnets intressen och ta viktiga beslut som barnet inte kan fatta på egen hand. Överförmyndaren utövar även tillsyn över gode män,

² Migrationsverket m.fl. (2017) *Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar*.

³ Prop. 2005/06:46 *Mottagande av ensamkommande barn*.

och ska genom tillsynen särskilt se till att barnets tillgångar används för barnets nytta. En god man som på något vis försummar sitt uppdrag skall entledigas av överförmyndaren.

Överförmyndaren är en kommunal funktion som flera kommuner kan välja att organisera gemensamt. I Gävleborgs län finns fem överförmyndarenheter; Gävle, Söderhamn, Hudiksvall, Sandviken-Hofors-Ockelbo samt Bollnäs-Ljusdal-Ovanåker. Nordanstig i sin tur tillhör överförmyndarnämnden mitt med säte i Sundsvall.

Den gode mannen ansvarar för barnets ekonomi och tar beslut i frågor som rör barnets rättsliga angelägenheter. Den gode mannen kan ofta bli en mycket viktig person för barnet, både på ett praktiskt och på ett relationsmässigt plan, som en extra förälder i Sverige. Genom ett respektfullt och ansvarsfullt agerande som ställföreträdande juridisk förälder kan relationen till den gode mannen bli en viktig skyddsfaktor för barnet. Den gode mannen bör sträva efter att ha en kontinuerlig kontakt med barnets socialsekreterare och boende. Dessa roller är tillsammans avsedda att utgöra barnets föräldraskap i Sverige. Gode mannen kan också agera för barnets bästa utan hänsyn till bindande sekretess och kan i vissa fall ha mer eller annan information om barnet än vad socialtjänsten har.

Skola

Asylsökande barn har samma rätt till utbildning som övriga barn, däremot omfattas de inte av den allmänna skolplikten under asyltiden. En fungerande skolgång ger barnet ett viktigt socialt sammanhang, en daglig rutin och har en viktig funktion när det gäller att förebygga försvinnanden, psykisk ohälsa och annan problematik. Skolan har också ett elevhälsouppdrag som omfattar alla elever. Det kan till exempel innefatta motiverande samtal med studie- och yrkesvägledare, kuratorskontakt och vid behov utredning av skolpsykolog. Gällande skolgången för ensamkommande barn har skolan ansvar att i föräldrarnas ställe ha motsvarande föräldrakontakt med barnets gode man men också med boendet som ansvarar för barnets dagliga omsorg. Gällande ungdomar över arton år behöver skolan ha ett samtycke från ungdomen för kontakter med boendet.

Polisen

Polisen ansvarar för att utreda eventuella brott som barnet varit utsatt för eller misstänks ha begått. Polisen ansvarar också för att eftersöka försvunna personer. Om en person får avslag på sin asylansökan överlämnar Migrationsverket återvändandeärendet till polisen när möjligheterna till ett frivilligt återvändande är uttömda. Polisen har även ansvar för att utföra inre utlänningskontroller om det finns anledning att anta att en person saknar laglig rätt att vistas i landet. Det ger Polisen möjlighet att försöka ta reda på identitet, försörjning och avsikt med vistelsen i Sverige till exempel vid påträffande av ensamkommande barn som av någon anledning inte sökt asyl. För försvunna ensamkommande barn är Polisen den aktör vars ansvar och uppdrag kvarstår efter det att socialtjänsten och Migrationsverket avslutar sina ärenden.

Hälso- och sjukvården (Region Gävleborg)

Asylsökande barn har samma rätt till tand-, hälso- och sjukvård som alla andra barn i samhället. Utöver hälsocentraler, BUP och vuxenpsykiatri bedriver även Region Gävleborg en flyktingtraumaenhet där målgruppen är flyktingar, vuxna och barn, bosatta i Gävleborgs län. Flyktingtraumaenheten arbetar enbart med trauman där någon varit utsatt för psykisk och/eller fysisk tortyr i samband med krig, upplevt krig eller varit på flykt i samband med krig. Vid misstanke om att ett barn bär på ett krigstrauma kan kontakten tas direkt med flyktingtraumaenheten för en första bedömning. Vid andra former av psykisk ohälsa tas den första kontakten med närmaste hälsocentral eller ungdomsmottagning.

Ideella organisationer och privatpersoner

För många ensamkommande barn kan föreningslivet fylla en viktig funktion när det gäller att erbjuda en meningsfull fritid och rutiner i vardagen. Ideella organisationer har också en viktig roll när det gäller att lära känna det nya samhället och höja barnets förståelse för sina egna rättigheter och för viktiga demokratiska principer. Om barnet har ett lågt förtroende för myndigheter och vuxna med en tydlig yrkesroll, kan ideella organisationer och trygga vuxna privatpersoner spela en viktig roll och ha lättare att få en bra kontakt med barnet.

Sekretess och anmälningsplikt

Olika sekretessbestämmelser gäller för olika aktörer, och olika grader av sekretess kan också gälla beroende på vilka uppgifter det handlar om. När sekretess är huvudregeln talar man om *stark sekretess*. Det innebär att en uppgift omfattas av sekretess om det inte är uppenbart att uppgiften kan röjas utan att det är till någon skada för den enskilda. Så är till exempel fallet inom socialtjänsten samt hälso- och sjukvården.⁴ När huvudregeln istället är att det inte råder någon sekretess talar man istället om *svag sekretess*. Det innebär att sekretessen bara gäller om det kan antas att personen ifråga kommer att ta skada av att uppgiften röjs.

Inom skolan värld skiljer sig sekretessbestämmelserna åt mellan olika typer av uppgifter. Medan stark sekretess gäller inom elevhälsan, för uppgifter om en elevs hälsotillstånd och andra personliga förhållanden, är det svag sekretess som gäller till exempel disciplinären, viss elevstödande verksamhet samt för elevers personuppgifter. Vissa uppgifter inom skolan omfattas inte av någon sekretess alls, som till exempel betyg, studieresultat och frånvaro.⁵

Undantag från sekretess kan medges av olika skäl. Ett sådant undantag som anges i Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) möjliggör att en uppgift lämnas till en annan myndighet om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet (10 kap. 2 § OSL). Bestämmelsen ska dock tillämpas restriktivt, och endast när det är nödvändigt för att en annan myndighet ska kunna fullfölja sitt uppdrag.⁶ Uppgifter får också lämnas till andra myndigheter om intresset av att uppgifterna lämnas ut är uppenbart

⁴ Socialstyrelsen (2012) *Sekretess- och tystnadspliktsgränser. I socialtjänsten och i hälso- och sjukvården*.

⁵ Socialstyrelsen & Skolverket (2016) *Vägledning för elevhälsan*.

⁶ Socialstyrelsen (2016) *Ensamkommande barn och unga – socialnämndens ansvar och uppgifter*.

större än det intresse som sekretessen ska skydda. Ett sådant exempel kan vara om en skolkurator bedömer det nödvändigt, med hänsyn till barnet, att lämna ut information till socialtjänsten eller till en barn- och ungdomspsykiatrisk klinik.⁷ Undantag från sekretessen kan också möjliggöras genom samtycke från den det berör, vilket i regel är det enklaste sättet att få till stånd en god samverkan kring ett barn som involverar flera olika aktörer.

Anmälningsplikt vid misstanke om barn som far illa

I Socialtjänstlagens kapitel 14 finns en bestämmelse som innebär en *skyldighet* för vissa aktörer att informera socialtjänsten när de får kännedom om något som kan innebära att socialtjänsten behöver ingripa till ett barns skydd. Denna uppgiftsskyldighet gäller alla myndigheter och dess personal vars verksamhet berör barn och unga, hälso- och sjukvård eller socialtjänst. Den som är skyldig att anmäla misstanke om att ett barn far illa till socialtjänsten kan göra det utan hinder av sekretessen. Var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa *bör* göra en orosanmälan till socialtjänsten, alltså även som privatperson.

⁷ Socialstyrelsen & Skolverket (2016) *Vägledning för elevhälsan*.

Kunskapsläge

I detta avsnitt är syftet att ge en kortfattad beskrivning av den kunskap som finns kring problematikens omfattning, orsaker till att ensamkommande barn avviker samt att ge tips på metodik och vägledning för att identifiera riskfaktorer och bemötande av dessa.

Problembeskrivning

Under perioden 2013-2017 registrerade Migrationsverket 2059 ensamkommande barn som avvika.⁸ Den stora andelen var ungdomar i tonåren, men även 40 avvikelser av barn i åldern 0-5 år och 78 avvikelser av barn i åldern 6-11 år registrerades. I Gävleborgs län har kommunerna rapporterat sammanlagt 20 avvikelser under 2017.⁹ Kommunerna har också rapporterat om 5 tidigare avvika som under 2017 åter blev aktuell för insatser.

Ålder, avvika 2013 - 2017

ÅLDER	ANTAL	ANDEL
0 - 5 år	40	2%
6 - 11 år	78	4%
12 - 13 år	99	5%
14 år	127	6%
15 år	296	14%
16 år	640	31%
17 år	779	38%
TOTALT	2059	100%

Förutom det höga antalet avvikelser och försvinnanden kan det också konstateras att en hög andel av misstänkta fall av människohandel med barn rör just ensamkommande barn. I en genomlysning av polisärenden gällande människohandel med barn som Länsstyrelsen i Stockholm gjorde 2017¹⁰ framkom att två tredjedelar av ärendena rörde ensamkommande barn. Av dessa var det ca en av fem som inte hade sökt asyl.

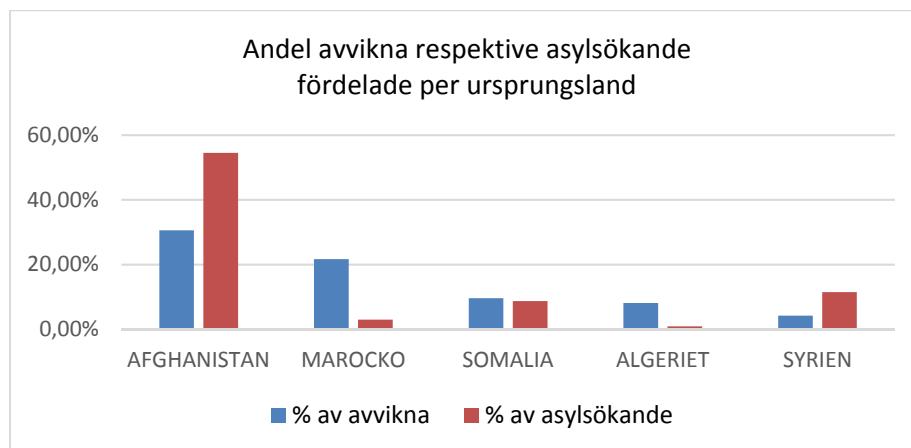
Vilka är det då som avviker, och varför?

Av ovan nämnda statistik framgår att vissa grupper av barn är mer representerade än andra när det kommer till avvikelser. Dels är gruppen pojkar överrepresenterad (91%), men fördelningen skiljer sig också påtagligt mellan olika ursprungsländer. Vid en jämförelse mellan antalet avvika per ursprungsland och antalet asylsökande ensamkommande barn från samma länder blir det tydligt att representationen från de olika ursprungsländerna är mycket ojämn.

⁸ Statistik utlämnad från Migrationsverket till länsstyrelserna i februari 2018.

⁹ Länsstyrelsen Gävleborg (2018) *Sammanställning av mottagandet av ensamkommande barn och unga 2017*.

¹⁰ Länsstyrelsen Stockholm (2017:12) *Människohandel med barn. Genomlysning av polisärenden 2015–2016*.

Diagrammet visar andelen avvikna ensamkommande barn under perioden 2013-2017 fördelade per ursprungsland, i relation till andelen asylsökande ensamkommande barn under samma period.

Vid en jämn representation hade de två staplarna för respektive ursprungsland varit i jämnhöjd. Här framkommer istället att trots att gruppen asylsökande ensamkommande barn från Afghanistan under perioden var över 50%, utgjorde gruppen endast drygt 30% av antalet barn som registrerades som avvikna. En liknande bild gäller gruppen från Syrien. Däremot framkommer att grupperna ensamkommande barn från Marocko och Algeriet är kraftigt överrepresenterade när det gäller avvikningar, i förhållande till hur många från dessa länder som sökt asyl i Sverige under perioden. Tittar man dock enbart på gruppen avvikna barn utifrån ursprungsland är gruppen från Afghanistan fortfarande den största gruppen.

När det gäller orsaker till varför ensamkommande barn försvinner är det svårt att finna säkra svar i statistiken. I den nationella kartläggning¹¹ som Länsstyrelsen i Stockholm gjorde 2016 presenteras uppgifter från landets kommuner om förmodade orsaker till inträffade avvikningar. Enligt kommunerna är orsakerna att barn avviker i ankomstskedet främst att de vill till en annan kommun, men även misstro eller rädsla för myndigheter och att barnet inte haft för avsikt att söka asyl. Vad gäller barn som avvikit senare i mottagandeprocessen anger kommunerna avslag eller rädsla för avslag som vanligaste förmodade orsak till avvikning. Andra vanliga orsaker uppges vara psykosociala problem eller missnöje med sin placering.

Förutom ovan nämnda sammanställning av förmodade orsaker bakom barnens försvinnanden har Barnombudsmannen bidragit med viktig kunskap inom området genom att lyfta fram berättelser från ungdomar som själva har levt som försvunna. I sin rapport *ensamkommande barn som försvinner*¹² lyfter Barnombudsmannen fram några återkommande teman. Det handlar dels om orsaker kopplade till upplevelsen av mottagandet såsom vantrivsel på boendet, avsaknad av en meningsfull vardag eller dåligt bemötande, men det handlar också om andra orsaker som anhöriga på annan ort, erfarenheter av trauma samt stark oro inför 18-årsdag och avslag.

¹¹ Länsstyrelsen Stockholm (2016:25) *På flykt och försvunnen. En nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker.*

¹² Barnombudsmannen (2017) *Ensamkommande barn som försvinner.*

Identifierade utmaningar i samverkan kring ensamkommande barn som försvinner

En viktig aspekt av problembeskrivningen när det gäller ensamkommande barn som försvinner är också de utmaningar som samverkan mellan ett flertal involverade aktörer innebär. En rapport¹³ från Missing Children Europe identifierar sammanfattningsvis nio utmaningar för samverkan kring denna fråga:

1. Avsaknad av utbildning hos professionella när det gäller att förebygga och hantera försvinnanden av ensamkommande barn
2. Avsaknad av systematiska och sammanhängande rutiner för att förebygga försvinnanden av ensamkommande barn
3. Utdragna och komplexa juridiska processer
4. Avsaknad av systematiska riskbedömningar eller bedömningar av sannolikheten att ett barn kan komma att försvinna
5. Avsaknad av informationsutbyte mellan aktörer
6. Försenad, eller avsaknad av, rapportering av försvunna ensamkommande barn
7. Avsaknad av sammanhängande insatser och uppföljningar av ärendet (inklusive utredning) efter rapportering av att ett försvinnande har skett
8. Utmanande internationellt samarbete och avsaknad av sammanhängande informationsutbyte över nationsgränser.
9. Svårigheter att ta del av information från rättsväsendet om utredningens resultat

Dessa utmaningar är alltså väl belagda i en europeisk kontext och är inte utmärkande för Sverige eller Gävleborg. De kan ändå antas ge en god beskrivning av framträdande utmaningar när det gäller samverkan kring den aktuella frågan, vilket ger skäl för de åtgärder som lyfts fram i denna samverkanplan.

Exempel – BABA, Råd och stöd för ensamkommande barn på flykt

Stockholms Stadsmission driver sedan i april 2016 projektet Baba. Projektet kom till som ett resultat av samverkan på regional nivå om ensamkommande barn som försvinner i Stockholms län. Syftet är att få kontakt med barn och ungdomar upp till 21 år som kommit ensamma till Sverige och som av olika anledningar står helt eller delvis utanför samhällets insatser. Det kan handla om personer som till exempel har avvikit från sitt boende, inte sökt asyl i Sverige eller gömmer sig på grund av avslag, eller rädsla för avslag, på sin asylansökan.

Arbetet innefattar att kartlägga barnens behov och ge akut stöd. Detta erbjuds genom trygga mötesplatser, juridiskt stöd, stödsamtal, mat, kläder och social tillvaro. Målet är att tillsammans med barnet utforska olika lösningar som på ett varaktigt sätt får tillbaka barnet in i samhällets ordinarie skyddsnät.

¹³ Missing Children Europe (2016) *Summit report. Best practices and key challenges on interagency cooperation to safeguard unaccompanied children from going missing.*

Allmänförebyggande insatser

Förutom rutiner och en välfungerande samverkan i mottagandet, handlar en viktig del av det förebyggande arbetet med att motverka avvikelser och försvinnanden om att möta barnens behov av trygghet och omsorg. För ensamkommande barn är det snarare regel än undantag att flera viktiga skyddsfaktorer saknas, åtminstone vid ankomsten till Sverige. Förutom separation från familjen saknar barnen en ordnad vardag. Att snabbt komma igång med skolgång och fritidsaktiviteter kan vara avgörande för barnets möjlighet att snabbt finna sig i sitt nya sammanhang. För att kompensera för frånvaron av en trygg familjesituation får också de vuxna i barnets direkta närhet en mycket viktig roll. En trygg hemmiljö och trygga relationer till vuxna i barnets närhet kan vara avgörande för barnets möjligheter att anpassa sig till den nya vardagen och få vardagslivet och de sociala relationerna att fungera. Ett förhållningssätt som kan användas för att främja en trygg boendemiljö och ett tryggt bemötande är Traumamedveten omsorg (TMO). Alla ensamkommande barn bär inte på ett trauma, men förhållningssättet lämpar sig väl för bemötande av ensamkommande barn och ungdomar generellt.

Exempel – Traumamedveten omsorg (TMO)

Traumamedveten omsorg är ett förhållningssätt som bland annat Rädda Barnen arbetar med för att hjälpa och vägleda vuxna att förstå och bemöta grundläggande behov hos barn och unga som utsatts för allvarliga och traumatiska händelser.

Många traumatiserade barn och unga behöver bearbetande traumabehandling, men en stor del av stabiliseringen, återhämtningen och läkningsprocessen kan ske utanför terapirummet i barnets vardagsmiljö och i relationer med viktiga vuxna som inte är terapeuter. För vissa barn blir de stödjande vardagsmiljöerna avgörande för deras fortsatta utveckling. Viktiga vuxna är föräldrar, familjehemsföräldrar, boendepersonal, lärare, tränare och andra. De behöver förstå, stötta, vårda, vägleda och ibland sätta gränser för de här barnen som ibland visar beteenden som är både svårbegripliga och utmanande.

Traumamedveten omsorg har utvecklats av psykologen Howard Bath från Australien som har lång erfarenhet av att jobba med barn och unga som varit med om trauma. För att barn och unga som över tid utsatts för allvarliga påfrestningar och traumatiska händelser ska kunna återhämta sig behöver de en läkande och social miljö. Traumamedveten omsorg ska ses som en vägledning och komplement till terapier och behandling.

Att identifiera riskfaktorer och bemöta dessa

En problematik närbesläktad med avvikelser och försvinnanden är frågan om utsatthet för människohandel och annan exploatering. För att bättre kunna identifiera och stötta barn som blivit utsatta för människohandel och sexuell exploatering har det nationella metodstödsteamet mot prostitution och människohandel (NMT) tagit fram en 90 minuters webbutbildning som finns tillgänglig kostnadsfritt på deras hemsida (www.nmtsverige.se).

Som vägledning för att identifiera och bemöta barn utsatta för människohandel har Socialstyrelsen tagit fram en vägledning¹⁴ vid arbete med barn i ärenden som rör människohandel och exploatering. Vägledningen syftar bland annat till att tydliggöra socialtjänstens ansvar enligt svensk och internationell rätt, beskriva vilket stöd som finns att få av andra aktörer samt ge praktiskt stöd i handläggningen av ärenden och i kontakten med utländska myndigheter.

Riskfaktorer för människohandel

Individuell	Fysiska eller sexuella övergrepp och/eller försummelse. Tidigare kontakter med socialtjänst eller rättsväsendet. Barn som rymt eller kastats ut hemifrån, föräldralösa och hemlösa. Homo-, bi- eller transsexuella. Marginaliserade och diskriminerade barn. Gängmedlemmar. Förakt mot egen eller annans sexualitet. Låg utbildningsnivå.
Familj	Fattigdom och arbetslöshet. Låg utbildningsnivå. Dysfunktionell familj (kriminalitet, psykisk ohälsa och drogmissbruk). En syn på barnet som ett objekt, som en ägodel med litet värde.
Närsamhälle	Hög kriminalitet (särskilt organiserad brottslighet). Brist på resurser för barn/familjer. Sociala normer som accepterar exploatering. Vuxenprostitution i närområdet. Grupper av män som uppehåller sig tillfälligt i området (till exempel på militärbaser, stora städer med konferensanläggningar och sportevenemang). Kompistryck.
Samhälle	Brist på kunskap om människohandel och sexuell exploatering. Sexualisering av flickor eller glorifiering av hallickkultur. Politisk/social oro. Könsdiskriminering och våld. Korruption inom polis och rättsväsende. Tolerans av sexturism. Brist på resurser för att bekämpa människohandel och sexuell exploatering.

Källa: Originaltabellen återfinns i Greenbaum, VJ (2014).

¹⁴ Socialstyrelsen (2018) Barn i internationell människohandel och exploatering. Vägledning för socialtjänsten.

Även Länsstyrelsen i Stockholm har sedan tidigare tagit fram skriftena *"Kan det vara människohandel?"*¹⁵ samt *"Den långa resan"*¹⁶. I den senare av dessa finns ovanstående tabell som i utredningssammanhang kan fungera som stöd för handläggare på Migrationsverket eller socialtjänsten när det gäller att identifiera riskfaktorer i barnets uppväxtmiljö som kan ge skäl att vara extra uppmärksam på om barnet är eller har varit utsatt för människohandel.

Resurser för råd av vägledning vid misstanke om människohandel

För rådgivning vid misstanke om människohandel finns det flera resurser att tillgå, både på regional och på nationell nivå. Det operativa nätverket Nationellt metodstödsteam mot prostitution och människohandel (NMT) består av myndigheter som arbetar mot prostitution och alla former av människohandel. NMT fungerar som en operativ och strategisk resurs för att utveckla och effektivisera samverkan i arbetet mot människohandel, samt operativt bistå i specifika ärenden.

För råd och vägledning vid misstanke om människohandel kontaktas i första hand Nationella metodstödsteamet mot prostitution och människohandel på telefon 020–390 000

Arbetet i Gävleborgs län med att motverka prostitution och människohandel samordnas av Länsstyrelsen, som bland annat har tagit fram en särskild samverkansplan¹⁷ för detta ändamål. Länsstyrelsen i Gävleborg samordnar även en spetskompetensgrupp mot prostitution och människohandel med representanter från Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Migrationsverket samt länets kommuner. Spetskompetensgruppens uppdrag är att stödja och utveckla samverkan mellan myndigheter och andra berörda aktörer i länet, till exempel genom kunskapsspridning.

På regional nivå har aktörer i Gävleborgs län också tillgång till en regionkoordinator i arbetet mot prostitution och människohandel. Regionkoordinatorn är placerad i Västerås och har både Västmanland och Gävleborg som bevakningsområde. Regionkoordinatorn ingår i NMT och har till uppdrag att bland annat samordna arbetet i regionen, vara en resurs för yrkesverksamma som hanterar misstänkta fall av människohandel, samordna hjälpinsatser och vid behov ge direkt stöd till personer utsatta för människohandel.

Regionkoordinatorn mot prostitution och människohandel för Gävleborgs och Västmanlands län heter Anna Runesson. Hon sitter på socialtjänsten i Västerås och nås på telefon 021-39 14 96 eller e-post anna.runesson@vasteras.se

¹⁵ Länsstyrelsen Stockholm (2016) *Kan det vara människohandel? Kortfattad information för myndigheter med flera som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel.*

¹⁶ Länsstyrelsen Stockholm (2016) *Den långa resan. Möten med barn som misstänks vara utsatta för människohandel och sexuell exploatering.*

¹⁷ Länsstyrelsen Gävleborg (2017:10) *Regional samverkansplan för arbetet mot prostitution och människohandel.*

För personer som fallit offer för människohandel finns det också ett särskilt återvändandeprogram som drivs av IOM, International Organization for Migration, i Helsingfors. Genom programmet erbjuds utsatta ett frivilligt återvändande som innefattar stöd före och under hemresan, samt en tid efter hemkomst. För mer information, kontakta regionkoordinatören.

Indikatorer för människohandel och för avvikning

I den regionala samverkansplan för Gävleborgs län när det gäller arbetet mot prostitution och människohandel finns generella listor med indikatorer för upptäckt av prostitution eller människohandel. Följande lista är en bearbetad sammanställning med målgruppen ensamkommande barn i fokus.

Checklista för identifiering av barn utsatta för människohandel

- ☐ Barnet saknar pass/ID eller uppvisar falska handlingar
- ☐ Barnet saknar kontroll över pass/resehandlingar
- ☐ Barnet verkar styrt av någon som ringer barnet ofta och övervakar vad barnet gör
- ☐ Barnet har ett telefonnummer som barnet är instruerad att ringa vid kontakt med myndigheter
- ☐ Barnet har fått sina resekostnader till Sverige betalda och har en stor skuld som barnet är pressad att betala tillbaks
- ☐ Barnet berättar sin historia med uppenbara fel eller lögnar. Historien verkar påhittad och inlärd.
- ☐ Barnet utger sig för att vara vuxen, men det är ett stort glapp mellan angiven ålder och barnets beteende.
- ☐ Barnet verkar undernärld och utmattad
- ☐ Barnet verkar stressad, ångestfylld, rädd eller tyst och undvikande
- ☐ Barnet är fysiskt/verbalt utagerande eller på annat sätt destruktivt i sitt beteende
- ☐ Barnet har skador som kan vara orsakade av övergrepp.
- ☐ Barnet är engagerat i arbete eller tjänster som inte är ämnat för barn. Får lite eller ingen betalning för utfört arbete/tjänster
- ☐ Barnet påträffas för stöld
- ☐ Barnet har pengar eller värdesaker på sig som hen inte kan redogöra för. Eller har ibland mycket pengar och ibland lite pengar utan förklaring.
- ☐ Barnet är känt av socialtjänst/polis i flera kommuner/länder

I ett projekt finansierat av Europakommissionen har Missing Children Europe tagit fram en omfattande handbok¹⁸ med praktisk vägledning för att förebygga och hantera försvinnanden av ensamkommande barn. Där finns bland annat en checklista med viktiga faktorer att ta i

¹⁸ Missing Children Europe (2016) *Summit Handbook. Practical guidance on preventing and responding to unaccompanied children going missing.*

beaktande vid en bedömning av risken för en avvikning. Även i det arbete som bedrivits i Stockholms län när det gäller att ta fram en regional samverkansplan¹⁹, har ett antal riskfaktorer identifierats som kan underlätta för att identifiera personer med förhöjd risk att avvika. Nedanstående checklistor är bearbetade versioner av de som punktlistor som förekommer i Länsstyrelsen Stockholm (2017:10) samt Missing Children Europe (2016).

Checklista för identifiering av personer med förhöjd risk för avvikning

- ☐ Barnet kommer från ett land eller en region som är överrepresenterat i avvikningsstatistiken
- ☐ Barnet anlände tillsammans med en grupp andra barn där några redan har avvikit
- ☐ Barnet har familj eller bekanta i andra länder eller på andra håll i landet
- ☐ Barnet är missnöjt eller ointresserat av den information som ges eller de aktiviteter som erbjuds (inklusive skolgången)
- ☐ Barnet verkar tänka mycket på pengar och vill börja jobba så snart som möjligt
- ☐ Barnet har varit utsatt för människohandel eller människosmugglare
- ☐ Barnet kan misstänkas vara i fortsatt risk för utsatthet för människohandel
- ☐ Barnet har avvikit från tidigare placering
- ☐ Barnet har fått ett lagakraftvunnet avslagsbeslut eller har en pågående överklagningsprocess
- ☐ Barnet närmar sig 18-årsdagen eller är aktuell för en medicinsk åldersbedömning

Checklista för identifiering av förhöjd risk för nära förestående avvikning

- ☐ Barnet är missnöjt med boendet och är ofta borta från boendet och/eller undviker personalen
- ☐ Barnet har en hög frånvaro från skolan
- ☐ Barnet har en telefon som den hanterar nervöst och/eller får många telefonsamtal/sms
- ☐ Barnet hämtas av okända vuxna
- ☐ En "anhörig" dyker upp plötsligt och för barnets talan
- ☐ Barnet är misstänkt brottsaktivt
- ☐ Barnet har mycket pengar som hen inte kan redogöra för
- ☐ Barnet använder alkohol eller andra droger
- ☐ Barnet har ett beteende som innebär uppenbara risker för hen själv eller andra
- ☐ Barnet lider av en påtaglig psykisk ohälsa

¹⁹ Länsstyrelsen Stockholm (2017:10) *Att samverka kring ensamkommande barn som försvinner*.

Insatser vid identifierad risk

För vägledning när det gäller bedömningsmetoder och insatser avseende barn och unga i risk finns det viktiga resurser att tillgå genom Kunskapsguiden.se, en nationell webbplats som samlar kvalitetssäkrad kunskap från flera myndigheter och som Socialstyrelsen ansvarar för. Socialstyrelsen har även inrättat ett särskilt kunskapscenter för ensamkommande barn och unga som vänder sig till yrkesverksamma inom socialtjänst och hälso- och sjukvård. I kunskapscentrumet finns en svarsfunktion för flyktingfrågor som kan nås via telefon eller e-post.

Socialtjänst eller hälso- och sjukvården kan vända sig till Socialstyrelsens svarsfunktion för frågor kopplade till flyktingmottagande. Telefonnumret är 075-247 45 45.

En metod som fått allt större spridning när det gäller att förstärka tryggheten och säkerheten för utsatta barn och unga är *Signs-of-Safety*. Metoden utvecklades i Australien under 1990-talet för att kunna användas i handläggning av barnskyddsärenden och har vidareutvecklats under årens lopp. Modellen består idag av verktyg för riskbedömning, säkerhetsplanering och uppföljning, en lösningsfokuserad metodik för samtal samt en värdegrund. Hela ärendeprocessen omfattas, från anmälan till dess att ärendet avslutas.²⁰

Ett exempel på verktyg som används är *mappning* (kartläggning), som är ett sätt att sortera den information som hämtas in och formulera vilken risk som finns för barnet om ingen förändring sker samt vad som behöver ske för att barnet ska vara skyddat. En viktig del av arbetet är också att upprätta en *säkerhetsplanering* som innebär att nätverket tillsammans med socialtjänsten gör en detaljerad planering av barnets vardag med syfte att skydda barnet från faror. En säkerhetsplanering kan lämpligen användas som metod i högriskärenden där det finns en påtaglig risk för barnet och där kanske även vård enligt lagen om vård av unga (LVU) övervägs. En närmare beskrivning av metoden och dessa arbetssätt finns att läsa i det metodstöd²¹ som Stockholms stad tagit fram i samarbete mellan Spånga Tensta stadsdelsförvaltning och Länsstyrelsen i Stockholm.

Här följer en lista med exempel på åtgärder som kan vara en del i en planering för ett ökat skydd runt barnet vid en förhöjd oro för att barnet ska avvika. Listan är en bearbetad version av den som förekommer i Länsstyrelsen Stockholm (2017:10).

²⁰ Öberg, S., Wiklund, S. & Backlund, Å (2018) Signs-of-Safety i praktiken. En studei om användning i Stockholms län.

²¹ Stockholms stad (2014) *Barn och ungdomar utsatta för våld – Signs of Safety och BBIC metodstöd för myndighetsutövning*.

Exempel på åtgärder vid en konstaterad förhöjd risk för avvikning

- ☐ Nätverksmöte med berörda parter
- ☐ Samordning av insatser från socialtjänsten, skolan och hälso- och sjukvården genom en samordnad individuell planering (SIP)
- ☐ Planering för upprätthållen skolgång, t.ex. gällande väckning och att ta sig till skolan eller inleda kontakt med skolkurator
- ☐ Planering för en aktiv fritid
- ☐ Kontakt med förälder eller annan viktig anhörig
- ☐ Samverkan med frivilligorganisation
- ☐ Tydliggöra barnets nätverk
- ☐ Utredning av eventuellt behov av ytterligare insatser
- ☐ Stärka relationen mellan barnet och kontaktperson på boendet, t.ex. genom aktiviteter eller regelbundna samtal
- ☐ Samtala med barnet om hur det fungerar i familjehemmet eller på boendet. Finns det sakliga skäl att överväga en annan placering?
- ☐ Risk- och skyddsbedömning av socialtjänsten, inklusive ställningstagande om det är aktuellt att bereda vård enligt LVU

Exempel - Barnets bästa vid återvändande

Barnets bästa vid återvändande är ett nationellt projekt som startade juli 2017 i samverkan mellan Strömsunds kommun, Länsstyrelsen i Jämtland och Migrationsverket. Projektets grundpelare är vikten av att barnet själv får god kunskap och delaktighet i sin egen asylprocess så att barnet får möjlighet att förbereda sig inför de olika utfall som asylprocessen kan innebära. Projektet syftar också till att utbilda alla som möter barnet kring asylprocessen så att de har ett gemensamt budskap för att barnet ska känna sig trygg i processen.

I Hudiksvall, som är en av de kommuner som ingår i projektet, erbjuds ungdomarna samtal om sin asylprocess. Under samtalen går man igenom asylprocessens olika delar och informerar om vad som händer i de olika stegen. Man samtalar även om ungdomens funderingar och känslor i asylprocessen, och försöker hjälpa ungdomen att hitta olika målbilder både när det gäller bifall och avslag på sin asylansökan. Kommunen arbetar också för att stärka samverkan så att skola, god man, boendepersonal och socialsekreterare kan ge samstämmig information, något som är viktigt när ungdomen befinner sig i en period av stor osäkerhet för sin framtid.

Mer information om projektet och länkar till material om exempelvis samverkan och samtal med barn kring asylprocessen finns på <http://www.begripligt.nu/>

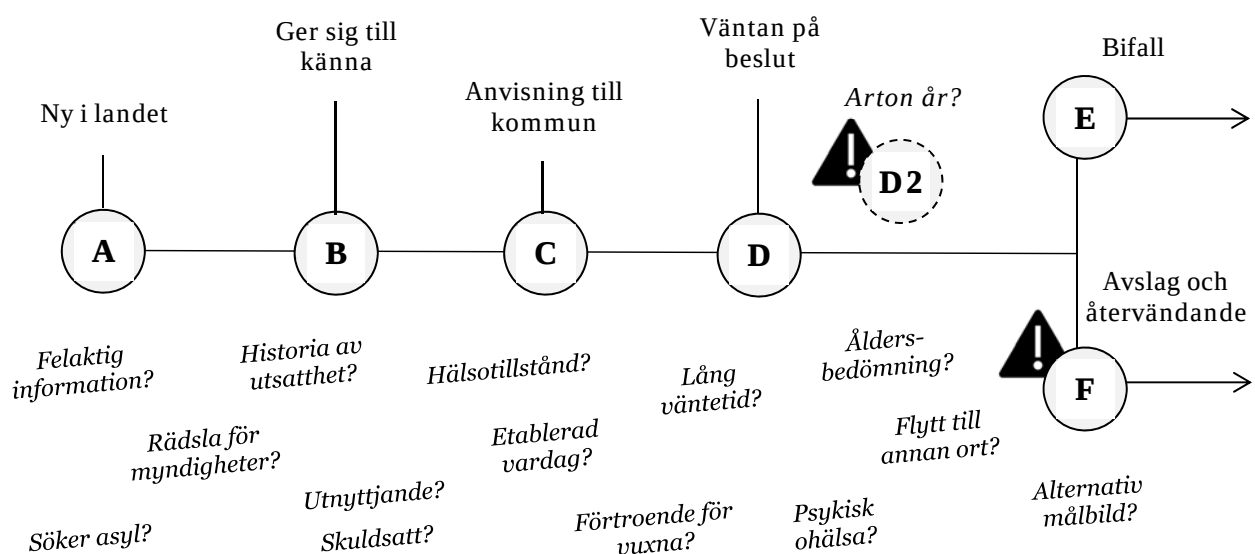
Regionala rutiner för Gävleborgs län

I detta avsnitt följer de rutiner som är avsedda att gälla i Gävleborgs län för att förebygga försvinnanden samt säkra ett samordnat agerande när en avvikning sker och i de fall ett avviket eller försvunnet barn påträffas. Allt som står om boendets ansvar gäller oavsett om barnet bor i HVB, stödboende eller i familjehem.

Varje aktörs särskilda ansvar lyfts fram i punktform och punktlistorna är färgkodade per aktör. Punktlistorna lyfter fram de åtgärder som bedöms vara av särskild vikt inom respektive del. Avsikten är att på så vis ge ett fokus för arbetet, snarare än att ge en uttömmande beskrivning av samtliga aktörers ansvarsområden och rekommenderade arbetssätt.

Rutinerna är indelade i tre delar; (1) förebyggande åtgärder, (2) rutiner vid avvikning och (3) rutiner vid påträffande och återkomst. Del två och tre är tänkta att i grova drag motsvara den kronologiska ordning som gäller när ett barn avviker eller påträffas. Del ett utgår istället från vilka åtgärder som är viktiga att säkerställa i mottagandet av alla ensamkommande barn.

För att åskådliggöra mottagandeprocessen utgår de förebyggande rutinerna från nedanstående schematiska översikt över mottagandets olika faser, där varje fas anges med en tilldelad bokstav. Den fas som gäller en ungdom som närmare sig 18-årsdagen eller blir aktuell för en åldersbedömning (D2) utmärker sig, då den inte omfattar alla och inte infaller på en självklar position. Dock är det under asylprövningstiden som frågan om åldersbedömning blir aktuell, och i händelse av en utdragen asylprocess är det också under denna fas som 18-årsdagen ofta infaller. Under tidslinjen anges exempel på risk- och osäkerhetsfaktorer som påverkar hur mottagande av barnet behöver utformas för att tillgodose barnets behov och minimera riskerna för en avvikning. Varningstrianglarna avser faser med en särskilt förhöjd risk för en avvikning.

Del 1. Rutiner för att förebygga försvinnanden

Rutinerna i denna del utgår ifrån det ensamkommande barnets mottagande i Sverige och är därför uppdelade i mottagandets olika faser.

A

Ny i landet – vad händer nu?

De barn som ännu inte har kommit till myndigheternas kännedom är de som är svårast att utforma relevanta insatser för. Gruppen omfattar såväl de barn som har andra avsikter med sin vistelse i landet än att söka asyl, de som bedömer sina chanser till asyl som obefintliga och de som har kommit till Sverige som offer för människohandel.

Fältverksamhet och uppsökande verksamhet kan ha en stor betydelse för att uppmärksamma barn som migrerat till Sverige men som av något skäl inte har sökt asyl. Personal inom vård och skola såväl som ideella aktörer kan komma i kontakt med ensamkommande barn som vistas i landet utan att ha sökt asyl.

Ideella organisationer och privatpersoner - vid påträffande av barn som inte sökt asyl:

- Fråga om barnets situation och göra en orosanmälan till socialtjänsten.
- Rådgöra med Nationella Metodstödet (NMT) eller regionkoordinatören vid misstanke om människohandel.
- Om barnet befinner sig i en akut risk eller bedöms benägen att avvika, kontakta polisen.

Polisens ansvar:

- Utföra en inre utlänningskontroll vid påträffande av person som det finns grundad anledning att anta saknar rätt att uppehålla sig i landet.
- Om barnet påträffas av polis överlämnas barnet till socialtjänsten i den kommun där barnet påträffats. Efter kontorstid kontaktas den länsgemensamma socialjouren.
- Vara uppmärksam på indikatorer på utsatthet för människohandel.

Socialtjänstens ansvar:

- Inleda utredning vid kännedom om ett utländskt barn som vistas i kommunen utan föräldrar och göra en risk- och skyddsbedömning.
- Ta ställning till om det finns skäl för ett omhändertagande enligt LVU.

B**Barnet ger sig till känna och söker asyl**

När ett nytt barn ger sig till känna är det viktigt att barnet snabbt får hjälp att komma i kontakt med socialtjänsten för att få det stöd barnet har rätt till. Socialtjänsten i kommunen där barnet ger sig till känna, den så kallade ankomstkommunen, ansvarar för att bedöma vilka insatser som bör vidtas för barnet och kan även hjälpa barnet vidare med relevanta kontakter. I ankomstkommunen tilldelas ingen god man varför socialsekreterare eller boendepersonal kan behöva följa med i ärenden som annars hade varit god mans ansvar.

Om barnet söker asyl innebär det bland annat att barnet får tillgång till ett så kallat LMA-kort. LMA-kortet är ingen ID-handling men har en viktig funktion till exempel i kontakter med hälso- och sjukvården.

Socialtjänstens ansvar (ankomstkommun):

- Genomföra ett första omedelbart utredningssamtal och vara uppmärksam på indikatorer för människohandel, utnyttjande och utsatthet.
- Utforska barnets avsikt med sin vistelse i Sverige och om barnet önskar hjälpa barnet att söka om asyl.
- Placera barnet på lämpligt boende samt försäkra sig om att boendet känner till och följer denna samverkansplan och dess rutiner.
- Dokumentera kontakter med barnet, beslut i ärendet och eventuella identifierade riskfaktorer. Vid överlämning till anvisningskommun bör ankomstkommunen påtala att det finns relevant dokumentation att ta del av. Vid risk för avvikning eller utsatthet för människohandel kontaktas anvisningskommunen via telefon.

Boendets ansvar (ankomstkommun):

- Vara uppmärksam på riskfaktorer för avvikning eller indikationer på utsatthet för människohandel och i förekommande fall anmäla detta till socialtjänsten (se checklistor i föregående kapitel).
- I frånvaro av en god man följa med barnet i ärenden som normalt sett är god mans ansvar.

Migrationsverkets ansvar:

- Ge en första information till barnet om asylprocessen och om det stöd barnet kan få i återvändandet i händelse av avslag.
- Ta ett foto av barnet till asylansökan samt LMA-kort, detta foto kan delas med polis vid ett eventuellt behov av eftersökning.
- Utfärda ett LMA-kort till barnet.
- Uppmärksamma signaler på utsatthet och när så är relevant erbjuda ett socialt samtal på närmaste mottagningsenhet. Vid oro görs anmälan till ankomstkommunen och dokumentationen finns också för anvisningskommunen att ta del av.

C

Barnet anvisas till en kommun

När barnet har registrerat en asylansökan hos Migrationsverket anvisas barnet till en kommun som sedan ansvarar för barnets boende och omsorg under asyltiden. Det är i det här skedet som barnet får en god man samt ett juridiskt ombud som utses av Migrationsverket. Det av Migrationsverket utsedda juridiska ombudet har en viktig roll i att tydliggöra asylprocessen för barnet samt hur återvändandeprocessen ser ut och vilket stöd som finns att få i händelse av avslag.

Socialtjänstens ansvar (anvisningskommun):

- Inleda en utredning av barnets behov enligt Socialtjänstlagen. Utredningen ska vara färdig inom fyra månader och ligga till grund för den fortsatta planeringen av barnets insatser.
- Genomföra en risk- och skyddsbedömning, med extra uppmärksamhet på indikatorer för människohandel och riskfaktorer för en eventuell avvikning.
- Ta kontakt med barnets ankomstkommun för att få del av tillgänglig dokumentation.
- Eftersträva att etablera telefonkontakt med barnets föräldrar.
- Att vid nya placeringar försäkra sig om att boendet känner till och följer denna samverkansplan och dess rutiner.
- Informera barnet om dess rättigheter och i grova drag vad som väntar under asylprocessen.

Migrationsverkets ansvar:

- Utse ett juridiskt ombud för barnet.
- Screena ärendet efter riskfaktorer för avvikning och utsatthet för människohandel.
- Göra orosanmälan till socialtjänsten vid behov. Misstanke om utsatthet för brott rapporteras till polisen.
- Ge kompletterande information om asylprocessen och om det stöd barnet kan få i återvändandet i händelse av avslag.

Överförmyndarens ansvar:

- Utse en god man åt barnet.
- Säkerställa att den gode mannen har relevanta kunskaper och ge god man stöd i sitt uppdrag.
- Säkerställa att god man har kännedom om dessa rutiner.
- Förordna en ersättande god man om ordinarie god man av något skäl är frånvarande under en längre tid.

God mans ansvar:

- Bevaka att barnet får en rättvis asylprocess.
- Bevaka att barnet får det stöd och de insatser som barnet behöver under tiden som asylsökande.
- Ansvara för barnets ekonomi och göra upp med barnet om hur ekonomin och inköp ska skötas.

Boendets ansvar:

- Se till att barnet tas emot på ett bra sätt, känner sig välkommen och får den information barnet behöver om vardagslivet på boendet/i familjen.
- Vid mottagande av nytt barn samtala med barnet om dess situation, hälsotillstånd och behov för att kunna möta upp barnets behov så snart som möjligt.
- Ha fokus på barnets behov och utveckling i den dagliga omsorgen. Om boendet är i form av HVB-hem bör en eller två kontaktpersoner utses som barnet kan få möjlighet att knyta an till.
- Med barnets och gode mannens samtycke ta ett foto på barnet, oavsett vistelsens planerade längd.
- Så snabbt som möjligt anmäla barnet till skolan och till asylhälsan för hälsoundersökning.

Hälso- och sjukvårdens ansvar:

- Erbjud barnet en hälsoundersökning.
- Erbjud vård/behandling utifrån barnets aktuella behov.

Skolans ansvar:

- Erbjud barnet en påbörjad skolgång så snart som möjligt.
- Kartlägga tidigare skolbakgrund och hjälpa barnet att planera den fortsatta skolgången utifrån barnets förutsättningar och egna mål.
- Säkerställa en god kontakt med god man och boende så som ställföreträdande föräldrar i frågor som rör barnets skolgång.
- Genom elevhälsan erbjuda hälsobesök, hälsofrämjande stöd i skolgången och vid behov specialpedagogiska insatser.

D**Väntan på det avgörande beslutet**

Väntetiden för beslutet på asylansökan kan vara både lång och påfrestande. Det är inte ovanligt att den långa tiden i ovisshet leder till psykisk ohälsa, något som alla vuxna i barnets närhet bör vara uppmärksamma på.

Ideella organisationer och privatpersoner:

- Sträva efter att utgöra ett stöd för barnet under väntan på besked i asylprocessen genom att vara uppmärksam på barnets behov och försöka bidra till att dessa tillgodoses.
- Vara uppmärksam på om barnets beteende förändras på så vis att en förestående avvikning kan misstänkas. I dessa ska orosanmälan göras till socialtjänsten.

Socialtjänstens ansvar:

- Följa upp barnets placering och tillsammans med barnet, god man och boendet planera för en meningsfull fritid och fungerande vardag.
- Vid behov se till att barnet får kontakt med hälso- och sjukvården. Om behov finns av en gemensam planering mellan hälso- och sjukvård, socialtjänst och skola tar socialtjänsten initiativ till att upprätta en samordnad individuell planering (SIP).

Boendets ansvar:

- Erbjuda regelbundna samtal med barnet med stöd av tolk om så önskas.
- Hjälpa barnet att skapa och upprätthålla rutiner i vardagen och en meningsfull fritid.
- Hjälpa barnet att skapa och upprätthålla goda sociala relationer.
- Erbjuda och möjliggöra för barnet att skapa tillitsfulla relationer med trygga vuxna.
- Utgöra ett praktiskt och känslomässigt stöd i vardagen.
- Vara delaktig i barnets skolgång och arbeta aktivt för en upprätthållen skolgång.
- Utifrån barnets ålder och mognad främja barnets självständighet och utveckling.

God mans ansvar:

- Fortsatt bevaka barnets intressen och behov.
- Visa intresse för och delaktighet i barnets livssituation genom regelbundna besök och kontakt i övrigt.
- Hantera barnets ekonomi eller, om barnet är moget nog, bevaka att barnet klarar av att hantera sin ekonomi mer självständigt.

Skolans ansvar:

- Erbjuda det stöd som barnet behöver för att klara av sin skolgång och upprätthålla en god närvaro.
- Utmana barnet att utvecklas i sin skolgång och språkinläring.
- Säkerställa en fortsatt god kontakt med god man, boende och vid behov även socialsekreterare för att skapa ett samlat vuxenstöd kring barnets skolgång.

Om en ungdom fyller arton eller blir aktuell för en åldersprövning

Att fylla arton år eller bli uppskriven i ålder under asylprocessen minskar ofta ungdomens chanser till att få uppehållstillstånd och risken för en avvikning är påtagligt förhöjd. Om den ungdom som blir över arton behöver byta ort blir det särskilt viktigt att ungdomen får hjälp att undersöka sina möjligheter att fortsätta studera på den nya orten. Om ungdomen är fortsatt asylsökande och har påbörjat studier på introduktionsprogrammet innan 18-årsdagen har ungdomen rätt att fortsätta sina studier i den nya kommunen.

För en ungdom som redan har fått ett avslag och blir arton år innebär det att en utvisning kan verkställas även utan ett ordnat mottagande i hemlandet. Som vuxen med ett lagakraftvunnet beslut om utvisning har man inte heller längre rätt till bistånd enligt LMA och får därmed inte hjälp med boende eller ekonomiskt stöd från Migrationsverket.

Med tanke på vilka stora förändringar det innebär att bli vuxen så är det av stor vikt att ungdomen förbereds ordentligt på vad som kommer att ske såväl inför artonårsdagen som i händelse av att ungdomen i en åldersprövning bedöms vara över arton år.

Migrationsverkets ansvar:

- Kalla till en informationsträff ungefär sex veckor innan artonårsdagen, eller så snart beslut tas om att inleda en åldersprövning, om vad det innebär att bli myndig.
- Genomföra ett socialt uppföljningssamtal ca 4–6 veckor efter 18-årsdagen.

God mans ansvar:

- Försäkra sig om att boende och socialsekreterare får kännedom om en ungdom blir aktuell för åldersprövning.
- Hjälpa ungdomen att på det sätt hen föredrar informera skolan om hens situation och om vilka förändringar som är att vänta när ungdomen fyller arton år eller om ungdomen bedöms vara över arton år.
- Kontakta ungdomens hälsocentral och andra eventuella vårdinstanser och informera om det blir aktuellt för ungdomen att flytta. Gode mannen ansvarar också för att i ett sådant läge hjälpa ungdomen att få med sig nödvändiga medicinska dokument.
- Hjälpa ungdomen att undersöka sina möjligheter till fortsatta studier i det fall ungdomen hänvisas till boende i Migrationsverkets regi på annan ort.
- Inleda ett arbete med att avveckla sin roll som god man och förbereda ungdomen på att ta fullt eget ansvar som vuxen. Detta gäller även i det fall en ungdom blir aktuell för en åldersprövning även om utfallet av åldersprövningen är oviss.

Socialtjänstens ansvar:

- Hålla ett artonårssamtal senast tre månader innan artonårsdagen med barnet, god man och boendet. I händelse av åldersprövning hålls ett motsvarande samtal så snart socialtjänsten får kännedom om att ungdomen är aktuell för en åldersprövning.
- Diskutera med ungdomen om dennes olika handlingsalternativ och hjälpa ungdomen att planera därefter. Följa upp att ungdomen har kännedom om vilket stöd som finns att få om ungdomen väljer att medverka i en återvändandeprocess.

Boendets ansvar:

- Föra samtal med ungdomen om dennes ”plan B” och informera om vilket stöd som finns att få om ungdomen väljer att medverka i en återvändandeprocess.

Hälso- och sjukvårdens ansvar:

- Bistå vid planering utifrån medicinska behov i händelse av flytt till annan ort eller återvändande, om sådan planering bedöms nödvändig.

Skolans ansvar:

- Säkerställa att ungdomen har aktuella betygshandlingar och en uppdaterad individuell studieplanen som bör löpa längre än den aktuella terminen. Om betyg saknas medföljer istället en uppdaterad bedömning av elevens kunskaper och resultat inom aktuella ämnen. Om betyg finns ska ungdomen också få ett exemplar på engelska.
- Säkerställa att elevhälsojournal och eventuella bedömningar gällande behov av särskilda resurser eller anpassningar av undervisningen följer med vid skolbyte, om ungdomen samtycker till det. Kontaktuppgifter till skolan bör följa med ungdomen för att ge möjlighet för en mottagande skola att inhämta kompletterande uppgifter.

E**Bifall och planering för en framtid i Sverige**

Ett bifallsbeslut kan leda till olika reaktioner hos barnet och är inte alltid ett besked som tas emot med glädje och lättnad. Det är viktigt att vuxna i barnets närhet är observanta på barnets reaktioner och kan utgöra ett extra stöd vid behov. Många barn har en förväntan på sig att inte bara få uppehållstillstånd själva, utan att också kunna återförenas med sin familj i Sverige. För de som inte får möjlighet att återförenas med sina familjer kan det upplevas som ett stort misslyckande förenat med skuld känslor över att själv ha fått uppehållstillstånd och befinna sig i trygghet.

Socialtjänstens ansvar:

- Vara uppmärksam på om barnet behöver prata om sin familjesituation och familjens eventuella förväntningar på barnet.
- Överväg om det kan fungera avlastande för barnet att, om möjligt, ta kontakt med barnets föräldrar.
- Utse en lämplig särskilt förordnad vårdnadshavare (SFV) till barnet.

God mans ansvar:

- Delta vid delgivning av beslut.
- Säkerställa att barnet får den information barnet behöver om sitt asylbeslut och vad det innebär.

Avslag och återvändande

Vid ett avslagsbeslut är risken för avvikning påtaglig. Även om de flesta väljer att överklaga ett avslagsbeslut från Migrationsverket är det ovanligt att beslutet ändras i domstol. Överklagningsprocessen kan ofta bli lång och påfrestande för barnet.

Även om det fortfarande finns en liten chans kvar att få uppehållstillstånd behöver barnet få hjälp att planera för ett återvändande. Om möjligt så är det önskvärt att involvera barnets föräldrar i återvändandeprocessen. Det kan upplevas som ett misslyckande för barnet att inte ha fått uppehållstillstånd och det kan då underlätta med en vuxen som förklarar att barnet gjort allt hen kunnat för att få stanna.

Migrationsverkets ansvar:

- Informera om och, i den mån det är möjligt, planera återvändandeprocessen tillsammans med barnet och god man.
- Utredda möjligheterna till ett ordnat mottagande i hemlandet.

Socialtjänstens ansvar:

- Planera tillsammans med barnet, god man och boendet för vilket stöd som barnet behöver och för hur det kan blir för barnet efter det att aktuella insatser avslutas.
- Bedöma om det finns förutsättningar att involvera barnets föräldrar i återvändandeprocessen.
- Vid tecken på att barnet kan vara på väg att avvika eller vid andra oros signaler görs en risk- och skyddsbedömning och en planering upprättas utifrån den.

Boendets ansvar:

- Stötta barnet i återvändandeprocessen.
- Vara uppmärksam på barnets behov och mående, och särskilt uppmärksamma förändringar i barnets uppträdande som kan vara tecken på en förestående avvikning (se checklista i föregående kapitel).
- Hjälpa barnet att i möjligaste mån upprätthålla en fungerande vardag med särskilt fokus på en upprätthållen skolgång. I samband med längre ledigheter från skolan är aktivering på annat sätt av stor vikt.

God mans ansvar:

- Delta vid delgivningen av beslutet.
- Säkerställa att boende och socialsekreterare får kännedom om barnet får avslag på sin asylansökan, samt eventuell pågående vårdkontakt.
- Hjälpa barnet att på det sätt hen föredrar informera skolan om hens situation och planera tillsammans med skolan inför ett återvändande.
- Vara uppmärksam på barnets behov och mående, samt på tecken att barnet kan vara på väg att avvika.
- Inleda ett arbete med att avveckla sin roll som god man och förbereda ungdomen på att ta en högre grad av eget ansvar.

Skolans ansvar:

- Upprätta en planering med utgångspunkt i vilka kurser och ämnen som är viktiga för barnets etablering i hemlandet.
- Säkerställa att barnet har aktuella och signerade betygshandlingar. Betyg ska även vara översatt till engelska.
- Vara uppmärksam på barnets behov och mående. Vid behov ha en närmare kontakt med god man och boendet kring barnets skolgång.

Hälsö- och sjukvårdens ansvar:

- Bistå vid planering utifrån medicinska behov inför ett återvändande, om sådan planering bedöms nödvändig.

Ideella organisationer och privatpersoner:

- Stötta barnet i återvändandeprocessen och hjälpa till att upprätthålla en fungerande vardag.
- Vara uppmärksam på barnets behov och mående, samt på tecken att barnet kan vara på väg att avvika.

Del 2. Rutiner för när ett barn avviker

När ett barn avviker är det viktigt att åtgärder sätts in snabbt och att ansvarsfördelningen är tydlig. Observera att anmälan om försvunnen person och anmälan om brott är olika saker.

På journumret 116 000 kan man dygnet runt anmäla om ett barn försvinner, anmäla om ett försvunnet barn påträffas eller söka information om ett försvunnet barn. Samtalet besvaras av SOS alarm och hanteras likt ett 112-samtal. SOS-operatören ställer ett fåtal frågor innan samtalet kopplas vidare till polisen som sedan gör en djupare intervju.

Boendets ansvar:

- Meddela barnets gode man samt socialsekreterare så snart en avvikning har skett, och senast inte inom 24 timmar.
- Om den gode mannen inte går att nå anmäler boendet barnet som försvunnet till polisen. Anmälan görs via telefon och kan kompletteras i efterhand.
- Boendet delar med sig av bild på barnet till socialsekreterare, polis och god man.

God mans ansvar:

- Att omgående vid information från boendet om att barnet avvikit göra en anmälan om försvunnen personen till polisen. Anmälan görs via telefon och kan kompletteras i efterhand.
- Meddela Migrationsverket och skolan om att barnet har avvikit. Om barnet har kontakt med hälso- och sjukvården meddelas även dessa.

Socialtjänstens ansvar:

- Att säkerställa att barnet har anmälts försvunnen till polisen.
- Göra en skyddsbedömning utifrån barnets situation, identifierade behov och omständigheter kring försvinnandet. Om grund finns för ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU skickas handräckningsbegäran till polisen.
- Överväga om det finns skäl att misstänka att barnet utsatts för brott. Vid misstanke om brott gör socialsekreterare en anmälan om brott till polisen.
- Informera socialjouren och delge relevant information om barnet samt fotografi. Vid misstanke att barnet begett sig till en viss kommun informeras även socialtjänsten i den kommunen.
- Om möjligt ta kontakt med eventuell förälder till barnet för att informera om vad som skett och höra om föräldern har information att delge kring varför barnet avvikit eller vart barnet kan ha begett sig. Relevant information delges polisen.

Vid avvikning dokumenterar socialtjänsten:

- Kön, födelseår, nationalitet och skyddsbedömning
- Typ av boendeplacering som avvikningen skett från
- Förmodad orsak till avvikning (t.ex. avslag, 18-årsdag, människohandel, hedersutsatthet m.m.)
- Antal tidigare avvikelser

Migrationsverkets ansvar:

- Försäkra sig om att anmälan har gjorts till polisen om försvunnen person. Om Migrationsverket har information om barnet som kan vara av vikt för eftersökningen tas kontakt med polisen för att komplettera anmälan om försvunnen person.

Ideella organisationer och privatpersoner:

- Om det finns andra vuxna runt barnet som har information om barnet som kan vara av vikt för eftersökningen tas kontakt med polisen.

Polisens ansvar:

- Vid inkommen anmälan om försvunnen person hålla förhör med boende, god man samt ansvarig socialsekreterare.
- Göra en nationell efterlysning av försvunnen person.
- Vid misstanke om utsatthet för brott inleda en förundersökning.
- Om det finns anledning att misstänka att barnet begett sig till ett annat land ta kontakt med myndigheterna i det landet.
- Föra statistik över antal avvikna/försvunna ensamkommande barn.

Vid anmälan och uppföljning av försvunnen person bör polisen registrera:

- Särskild kod/specifiering för ensamkommande barn som anmäls försvunna
- Kön, födelseår och nationalitet
- Misstanke om utsatthet för brott
- Uppföljning (fallet löst, nedlagt ärende etc.)

Om barnet inte påträffas**Överförmyndarens ansvar:**

- När överförmyndaren har fått bekräftat att Migrationsverket registrerat barnet som avviket skickas en anmälan till överförmyndarnämnden i Stockholm enligt 6§ förmyndarskapsförordningen.

Socialtjänstens ansvar:

- Efter tre månader ska socialtjänsten ta ställning till om det finns skäl att hålla ärendet öppet.
- Om ärendet avslutas ska en särskild orsakskod anges för försvunnet barn/ungdom.
- Föra statistik över antal avvikna/försvunna ensamkommande barn.

Del 3. Rutiner för när ett barn påträffas

Vid påträffande av ett barn som misstänks vara ett avviket ensamkommande barn, försök att föra ett samtal med barnet. Det är inte alltid barnet vill uppge sin identitet vid ett påträffande, bland annat på grund av rädsla. Skulle barnet befinna sig i en akut risk eller förefalla benägen att avvika är det bäst att kontakta polisen direkt. I övriga fall ska man göra en orosanmälan till socialtjänsten.

Ideella organisationer och privatpersoner - vid samtal med misstänkt avviket ensamkommande barn:

- Presentera dig själv och vem du är. Fråga om barnets namn och om barnet söker asyl i Sverige.
- Försök att i stunden skapa en så trygg miljö som möjligt för barnet att prata fritt. Var uppmärksam på vilka barnet är i sällskap med och vilken relation de verkar ha.
- Fråga var barnet bor någonstans eller vilken kommun som barnet bodde i senast.
- Var uppmärksam på barnets kroppsspråk. Visar barnet rädsla eller är hen påverkad av alkohol och/eller andra droger.
- Notera om möjligt namn, födelsedatum eller beteckningsnummer från Migrationsverket. Notera var och med vem barnet påträffats samt klädsel och uppfattat tillstånd.
- Lämna ditt namn och telefonnummer till barnet.

Polisens ansvar:

- Om barnet påträffas av polis överlämnas barnet till socialtjänsten i den kommun där barnet påträffats. Efter kontorstid kontaktas den länsgemensamma socialjouren.
- Om det finns ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU verkställs den handräckning som ansvarig socialtjänst har begärt.

Socialtjänstens ansvar:

- Göra en risk- och skyddsbedömning samt utreda barnets aktuella situation och behov i övrigt. Om det framkommer att en annan kommun har varit ansvarig för barnet vid avvikningen, kontaktas den ansvariga kommunen.
- Kontakta Migrationsverket för att informera om att barnet har påträffats och säkerställa eventuell information om tidigare anvisningskommun.
- Undersöka om det finns en tidigare vistelsekommun där barnet har ett öppet ärende, och i sådana fall medverka till en trygg överföring till den aktuella kommunen.
- Bereda boende för barnet i väntan på att Migrationsverket anvisar barnet på nytt, i det fall ingen annan kommun har ett öppet ärende på barnet.

Vid påträffat barn registrerar socialtjänsten:

- Påträffat av vem?
- Påträffad var?
- Tillstånd?
- Resultat av skyddsbedömning?
- Erbjudna insatser?

Planering för en trygg återkomst

Många barn som varit avvikna vittnar om en svår tid och risken för att ha varit utsatt för eller själv ha hamnat i kriminalitet och i riskmiljöer är stora. Därför är det viktigt att följa upp vad barnet har varit med om under tiden som avviken, vara observant på om barnet har använt droger under bortavaron, om det finns tecken på fortsatt missbruk samt skapa en så trygg miljö som möjligt för barnet.

Socialtjänstens ansvar:

- Planera för hur en trygg miljö kan skapas för barnet.
- Ansvara för att barnet får möjlighet att berätta i förtroende för en vuxen om vad barnet varit med om under tiden som försvunnen.
- Vid behov säkerställa att barnet får kontakt med relevant vårdinstans.
- Om det framkommer att barnet under bortavaron utnyttjats för kriminella ändamål eller på annat sätt fallit offer för kriminalitet erbjuda stöd i att anmäla dessa händelser till polisen.
- Om det framkommer att barnet under tiden som avviken har använt droger, begått brottsliga handlingar och kanske även utövat våld mot andra behöver barnet erbjudas relevant stöd och behandling.
- Med barnets samtycke ta kontakt med eventuell förälder till barnet för att informera om vad som skett och i den mån det är möjligt att involvera denne i den fortsatta vårdplaneringen.
- Göra en risk- och skyddsbedömning som inkluderar en bedömning av riskfaktorer för en ny avvikning. Denna bör följas upp regelbundet under den första tiden.

Polisens ansvar:

- Hjälpa barnet att klarlägga eventuell utsatthet för brott och exploatering under tiden som försvunnen.
- Utredda eventuella brott som barnet utsatts för i den mån det är möjligt.
- Erbjuda relevant stöd i det fall barnet blivit utsatt för brott.

Boendets ansvar:

- Erbjuda en trygg hemmiljö för barnet.
- Vara observanta på om barnet har använt droger under bortavaron och om det finns tecken på ett fortsatt missbruk.
- Möjliggöra för barnet att skapa tillitsfulla relationer med trygga vuxna.
- Bedriva ett aktivt arbete för att förebygga en ny avvikning.

Kontaktuppgifter och stödmaterial

Kontaktlista för barn och unga som behöver stöd

BRIS – Telefon för barn och unga

För barn under 18 år som önskar kontakt med kurator.

Webbplats: www.bris.se

Telefon: 116 111

Även chatt/e-post via hemsidan.

Språk: Svenska

BO – Barnombudsmannen

För barn under 18 år. BO berättar om rättigheter och vart man kan vända sig för att få hjälp.

Webbplats: www.bo.se

Telefon: 020-23 10 10

Gratis och syns inte på telefonräkning

Språk: Svenska

Brottsofferjouren (BOJ)

Ger stöd till alla brottsutsatta. Råd och vägledning, information om polisanmälan, förhör och rättegång, ersättning.

Webbplats: www.boj.se / www.ungaboj.se

Telefon: 0200-21 20 19

Gratis och anonymt

Språk: Svenska

IVO – Barn- och ungdomslinjen

Frågor kring rättigheter. Barn kan även ta kontakt och berätta om det som inte fungerar bra i socialtjänsten eller i hälso- och sjukvården.

Webbplats: www.ivo.se

Telefon: 020-120 06 06

Gratis och syns inte på telefonräkningen

Chatt: Mån-fre 16.00-18.00

E-post: beratta@ivo.se

Språk: Svenska

UMO

Ungdomsmottagning på nätet.

Webbplats: www.umo.se

E-post: info@umo.se

Röda Korset – jourhavande kompis

För alla barn och ungdomar upp till 25 år. Prata om vad som helst med en ”kompis”.

Webbplats: www.rkuf.se

Chatt: Mån-fre 18.00-22.00,

lör-sön 14.00-18.00

Språk: Svenska

Rädda Barnen

Stödlinje för barn på flykt

0200-77 88 20 (mån-fre 15.00-18.00)

Anonymt och kostnadsfritt

Språk: Svenska, dari, pashto, engelska, arabiska

www.rb.se

Dina rättigheter

Information och stödchatt om heder, barnäktenskap, tvångsgifte, kärlek och relationer.

Chatt: tisdag - torsdag: kl.19-21

Språk: Svenska, engelska, arabiska,

persiska, sorani, franska, dari, kurmanci, romani, turkiska

www.dinarattigheter.se

TRIS (tjejers rätt i samhället)

Webbplats: www.tris.se

Telefon: 0774-40 66 00

E-post: ingo@tris.se

Youmo

Webbplats med information om hälsa, jämställdhet, sex, relationer och rättigheter riktad till nyanlända och asylsökande barn och unga i åldrarna 13–20 år.

Webbplats: www.youmo.se

Språk: Svenska, engelska, arabiska, dari, somaliska och tigrinja.

Övriga kontakter

Nationellt

Migrationsverket

010-235 235

www.migrationsverket.se

NMT – Nationella metodstödsteamet mot prostitution och människohandel

020-390 000

www.nmtsverige.se

Journummer för försvunna barn

116 000

www.sosalarm.se

Polismyndigheten

114 14

www.polisen.se

BRIS

116 111 (för barn)

077-150 50 50 (för vuxna)

www.bris.se

Rädda Barnen

08-698 90 00 (växel och reception)

020-100 200 (orostelefon radikaliserings)

www.raddabarnen.se

Röda Korset

0771-19 95 00

www.redcross.se

Sjukvårdsrådgivningen 1177

1177

Webbplats: www.1177.se

Svenska, arabiska, somaliska och finska

Nationella hjälplinjen

(psykologisk hjälp)

www.hjalplinjen.se

020-22 00 60

Riksföreningen gode män och vårdnadshavare

<https://www.rgm.se/>

I länet

Svenska kyrkan i Uppsala stift

018-68 07 00

Asylkommittén Gävleborg

gavleborg@asylkommitten.se

www.asylkommitten.se

Länsstyrelsen Gävleborg

010-225 10 00

www.lansstyrelsen.se/gavleborg

Region Gävleborg

026-15 40 00

www.regiongavleborg.se

Socialjouren Gävleborg

026-10 02 25

Regionkoordinator mot prostitution och människohandel, Anna Runesson

021-39 14 96

anna.runesson@vasteras.se

Kommunerna

Bollnäs individ- & familjeomsorg

0278-251 90

Gävle kommun

026-17 80 00

Hudiksvalls kommun

0650-190 00

Hofors individ- & familjeomsorg

0290- 77 17 20

Ockelbo individ- och familjeomsorg

0297-555 67

Ovanåkers kommun

0271-570 00

Ljusdals kommun

0651-180 00

Nordanstigs individ- och familjeomsorg

0652-361 71

Sandvikens individ- och familjeomsorg

026-24 15 59

Söderhamns individ- och familjeomsorg

0270-752 95

Tillgängligt stödmaterial

Socialstyrelsen

Sedan 2017 finns ett nationellt kunskapscentrum för ensamkommande barn med uppgift att samla och sprida kunskap och tydliggöra hur lagar och regler ska tillämpas. De har även en svarstelefon dit de som arbetar inom socialtjänst eller sjukvård kan vända sig med frågor, med nummer 075-247 45 45.

<http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/ensamkommandebarn>

Kunskapsstöd till professionella, samt filmer och annat material riktat till barnen: www.kunskapsguiden.se

Rädda barnen

På Rädda Barnens hemsida finns stödmaterial för personer som arbetar med barn på flykt. Bland annat finns där korta filmer om trauma och om barns behov av trygghet och goda relationer.

<https://www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/arbetar-med-barn/nyanlanda-barn/>

<https://www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/arbetar-med-barn/psykologens-tips-till-dig-som-moter-barn-som-flytt-till-sverige/>

Barnombudsmannen

Filmer till ensamkommande barn som mår dåligt:

<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/i-media/nyheter/20171/filmer-ska-hjalpa-ensamkommande-som-mar-daligt/>

Rättsmedicinalverket

Information till ensamkommande om åldersbedömningar:

<https://www.rmv.se/berord/medicinsk-aldersbedomning/for-dig-som-asylsokande>

Webbutbildning människohandel

En webbutbildning som Nationella metodstödsteamet mot prostitution och människohandel (NMT) tagit fram. Den finns tillgänglig kostnadsfritt.

www.nmtsverige.se.

Barn i Migration

Strömsunds kommun har genom åren haft ett flertal projekt med fokus på ensamkommande barn. Vägledningar och material finns att tillgå på nedanstående hemsida. Bland annat material kopplade till projektet "Barnets bästa vid återvändande".

<http://begripligt.nu/>

Referenser

Barnombudsmannen (2017)
Ensamkommande barn som försvinner.

FN:s kommitté för barnets rättigheter
(2015) *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport.*

Greenbaum, VJ (2014) *Sexual Exploitation and Sex Trafficking of Children in the United States.*

Länsstyrelsen Gävleborg (2017:10)
Regional samverkansplan för arbetet mot prostitution och människohandel.

Länsstyrelsen Gävleborg (2018)
Sammanställning av mottagandet av ensamkommande barn och unga 2017.

Länsstyrelsen Stockholm (2016) *Kan det vara människohandel? Kortfattad information för myndigheter med flera som kan komma i kontakt med barn som utsatts för människohandel.*

Länsstyrelsen Stockholm (2016) *Den långa resan. Möten med barn som misstänks vara utsatta för människohandel och sexuell exploatering.*

Länsstyrelsen Stockholm (2016:25) *På flykt och försvunnen. En nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker.*

Länsstyrelsen Stockholm (2017:10) *Att samverka kring ensamkommande barn som försvinner.*

Länsstyrelsen Stockholm (2017:12)
Människohandel med barn. Genomlysning av polisärenden 2015–2016.

Migrationsverket m.fl. (2017) *Ett gemensamt ansvar för ensamkommande barn och ungdomar.*

Missing Children Europe (2016) *Summit Handbook. Practical guidance on preventing and responding to unaccompanied children going missing.*

Missing Children Europe (2016) *Summit report. Best practices and key challenges on interagency cooperation to safeguard unaccompanied children from going missing.*

Prop. 2005/06:46 *Mottagande av ensamkommande barn.*

Socialstyrelsen (2012) *Sekretess- och tystnadspliktsgränser. I socialtjänsten och i hälso- och sjukvården.*

Socialstyrelsen (2014) *Anmäla oro för barn. Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare.*

Socialstyrelsen (2016) *Ensamkommande barn och unga – socialnämndens ansvar och uppgifter.*

Socialstyrelsen & Skolverket (2016)
Vägledning för elevhälsan.

Socialstyrelsen (2018) *Barn i internationell människohandel och exploatering. Vägledning för socialtjänsten.*

Stockholms stad (2014) *Barn och ungdomar utsatta för våld – Signs of Safety och BBIC metodstöd för myndighetsutövning.*

Öberg, S., Wiklund, S. & Backlund, Å (2018) *Signs-of-Safety i praktiken. En studie om användning i Stockholms län.* Utgiven av Länsstyrelsen Stockholm, Stockholms stad och FoU Södertörn. Publicerad i FoU Södertörns skriftserie nr 164/18.

Länsstyrelsens rapporter 2018

- 2018:1 Utterinventering 2014
- 2018:2 Vattenförvaltningsåtgärder för Gävleborgs länsstyrelse (VÅG) - Länsstyrelsen Gävleborgs genomförandeplan enligt Vattenmyndighetens åtgärdsprogram 2016–2021, åtgärd 5
- 2018:3 Vegetationsförändringar inom våtmarker med höga naturvärden 2008 - Kontroll i ortofoton och kartmaterial av en förändringsanalys baserad på satellitbilder.
- 2018:4 LIV-Laxfisk i nedre Dalälven
- 2018:5 Kulturmiljöinventering av sju småskaliga kraftverk
- 2018:6 Marina kartering i Gävleborgs län 2017 - Iggöhallan, Iggön, Iggösundet, Lövggrund, Anknäs och Lötviken
- 2018:7 Mottagandet av ensamkommande barn till Sverige och Gävleborg 2017
- 2018:8 Ängerån – inventering och värdering av kulturmiljöer 2017 i Färila socken i Hälsingland
- 2018:9 Analys av bostadsmarknaden i Gävleborgs län 2018
- 2018:10 Skyfall, snöbrist och blomstrande turistnäring? Utmaningar och möjligheter när klimatet i Gävleborg förändras - Klimatrapport för dig som är ung
- 2018:11 Skyfall, snöbrist och blomstrande turistnäring? Utmaningar och möjligheter när klimatet i Gävleborg förändras - Lärarhandledning för dig som arbetar på högstadiet och gymnasiet
- 2018:12 Test av robusta beslutsmetoder – ny bebyggelse längs Gavleåns utlopp i Gävle kommun
- 2018:13 Inventering av stora rovdjur i Gävleborgs län 2017/2018
- 2018:14 Återinventering av ävjebroddsvegetation i Borrsjön, Vikarsjön och Kyrksjön i Ljusdal
- 2018:15 Uppföljning av naturvårdsåtgärder för att gynna vedinsekter i två områden vid Hornslandet
- 2018:16 Inventering av fältgentiana i Hälsingland
- 2018:17 Inventering av vedinsekter på tall och asp i 20 bergsområden i Gävleborgs län
- 2018:18 Lavar på kulturved och kulturvedslavar i naturliga miljöer – Gävleborgs län 2014–2016
- 2018:19 Samverkansplan ensamkommande barn som försvinner

Länsstyrelsen Gävleborg ansvarar för att beslut från riksdag och regering genomförs samt att samordna den statliga verksamheten i länet. Vi är en kunskapsorganisation som arbetar tvärsektoriellt med flera olika sakfrågor från landsbygdsutveckling, miljömålen, biologisk mångfald och djurskydd till flykting- och integrationsfrågor hållbar samhällsplanering och krisberedskap.

Vår värdegrund bygger på tre ord, handlingskraft, professionalitet, och förståelse och ska genomsyra allt vi gör på alla nivåer.

Länsstyrelsen
Gävleborg